

ERNEST
HEMINGWAY

Az öreg halász és a tenger

Ernest Hemingway.

Ernest Hemingway

AZ ÖREG HALÁSZ ÉS A TENGER

kisregény

Könyvmolyképző Kiadó
Szeged, 2005

A halász már öreg volt, kis csónakján egyedül halászott a tengeren, a Golf-áramlat mentén, s immár nyolcvannégy napja, hogy nem fogott semmit. Eleinte, negyven napig, egy fiú is vele ment mindig. De aztán, hogy negyven napig nem fogtak semmit, a fiú szülei azt mondták, hogy az öreg most már igazán és végérvényesen salao, ami a legsúlyosabb szó a balszerencsés emberre, úgyhogy a fiú, parancsukra, ettől fogva egy másik hajóval ment halászni, és fogtak is mindjárt az első héten három nagy halat. A fiút elszomorította, hogy az öreg minden áldott nap üres csónakkal tér vissza, és le is ment mindig a partra, hogy segítsen neki hazavinni az orsókra göngyölt fonalait vagy a csáklóját, szigonyát és az árboc köré csavargatott vitorláját. A vitorlát liszteszákokkal foltozták meg, és az árbocra tekergetve olyan volt, mint az örökös vereség lobogója.

Sovány, ösztövé ember volt az öreg halász, mély ráncok barázdálták a tarkóját. Ábrázata tele volt a jóindulatú bőrbetegség barna májfoltjaival, amit a forróövi tenger vizéről visszaverődő nap-sugaraktól lehet kapni. Ezek a májfoltok végigfutottak arcának mind a két oldalán, a két kezén pedig mélyen bevágott sebhelyek, hegek látszottak, amiket a nagy, nehéz halaknak és a kötelekkel való bajlódásnak köszönhetett. De nem volt a kezén egyetlenegy friss sebhely sem. Olyan régi, olyan vén volt valamennyi, mint egy halat soha nem látott sivatag vízmarásai.

Minden öreg volt rajta, csak a szeme nem, mert a szeme párja vidám volt és törhetetlen, s olyan kék, akár a tenger.

– Santiago – szólt hozzá a fiú, ahogy kaptattak föl a parton, ahová a kis csónakot kivontatták –, Santiago, most újra mehetnék veled halászni. Kerestünk egy kis pénzt.

Az öreg tanította meg a fiút halászni, és a fiú nagyon szerette őt.

– Nem, nem – mondta az öreg. – Szerencsés hajóra szegődtél. Maradj csak velük.

– De hát nem emlékszel, amikor egyszer nyolcvanhét napig nem fogtál semmit, aztán utána három héten át mindennap nagy halakkal tértünk vissza?

– De emlékszem – felelte az öreg. – Tudom, hogy nem azért hagytál el, mert nem bízol bennem.

– Apám akarta így. A gyereke vagyok, szót kell fogadnom neki.

– Persze – mondta az öreg. – Így is van rendjén.

– Apám könnyen elveszti a bizalmát.

– Könnyen – mondta az öreg halász. – De mi nem veszítjük el.

Igaz-e?

– Igaz – felelte a fiú. – Meghívnálak egy pohár sörre a kertvendéglőbe, ha elfogadod, aztán hazavihetjük a holmit.

– Miért ne fogadnám el? – mondta az öreg. – Halászberek vagyunk mind a ketten.

Beültek a kertvendéglőbe, s az iddogáló halászok közül sokan bolondozni kezdtek az öreggel, de ő nem haragudott meg a csúfolódásért. Mások meg, az idősebbje, csak nézték Santiagót, elszomorodva. De nem mutatták, hogy szomorkodnak miatta, hanem tapintatosan csak a tengerről, az árról, a tartósnak látszó szép időről beszélgettek, meg arról, hogy milyen mélyre eresztették le horgaik, és hogy mi mindent láttak. Azok a halászok is visszaérkeztek már, akik aznap sikeresen jártak kint a tengeren, kibelettek óriási marlinjukat, két szál deszkára fektették keresztbe, két-két ember megfogta a deszkák végét, és görnyedezve cipelték el a halcsarnokba mázsás zsákmányukat, ahonnet hűtőkocsik viszik majd tovább Havannába, a halpiacra. Akik meg cápát fogtak, elvitték a kis öböl túlsó oldalára, a cápafeldolgozóba, ott majd csigák segítségével felemelik a cápát, kivágják a máját, lemetélik az uszonyait, megnyúzzák, s a húsát fölszeletelik és besózzák.

Ha keletről fúj a szél, mindig magával hozta a kikötő felől a

cápfeldolgozó búzét, ma azonban alig lehetett érezni, mert a szél előbb délnek fordult, aztán el is ült egészen, úgyhogy nagyon kellemes volt itt a kertsoron, a napsütésben.

– Santiago – szólalt meg a fiú.

– Tessék? – mondta az öreg. A poharát szorongatta a kezében, és régi dolgokon járt az esze, hosszú évekkel ezelőtt történt dolgokon.

– Kievezhetek, hogy fogjak neked szardíniát holnapra?

– Nem. Eredj baseballozni. Még én is tudok evezni. Rogelio pedig majd kiveti a hálót.

– Hadd menjek. Ha már nem halászhatok veled, szeretnék legalább valamiben a hasznodra lenni.

– Fizetnél nekem egy pohár sört – mondta az öreg. – Embernyi ember vagy már.

– Hány esztendő voltam, amikor először kivittél magaddal hajón?

– Öt – felelte az öreg –, és kis híján ott vesztél, amikor túl korán emeltem be a halat, nem volt még elég fáradt, és majdnem összetörte az egész csónakot. Emlékszel?

– Emlékszem, ahogy csapkodott a farkával, döngette a csónakot, meg hogy az ülés kettétört, meg ahogy a bunkósbót nagyokat koppant rajta. Arra is emlékszem, hogy engem előrelöktél a csónak orrába, ahol a feltekert vizes zsinegek voltak, és éreztem, ahogy remeg, rázkódik az egész csónak, s hallottam, ahogy csapdosod a bunkóval, mintha egy fát akarnál kivágni fejszével, és hogy engem meg egészen elárasztott a vér édeskés szaga.

– Csakugyan emlékszel is rá, vagy csak én meséltem el neked?

– Mindenre emlékszem, amióta először magaddal vittél halászni.

Az öreg ránézett a fiúra, napbarnított arcáról, kék szeméből bizalom, szeretet sugárzott.

– Ha az én fiam volnál – mondta –, vállalnám a kockázatot, és magammal vinnélek. De hát az apád fia vagy, meg az anyádé, és szerencsés hajóra kerültél.

– Foghatok neked szardíniát? Négy jó csalétket is tudok sze-
rezni, ha kell.

– Megmaradtak a mai csalétkeim. Elraktam őket besózva a
ládámba.

– Hadd hozzak neked négy frissebbet.

– Elég lesz egy is – mondta az öreg halász. Soha nem adta fel
a reményt, soha nem csüggedt el azelőtt sem. De most olyan
erővel támadt fel benne a bizakodás, mint ahogyan a könnyű parti
szél szokott fölkerelkedni.

– Hozok kettőt – mondta a fiú.

– Hát hozzád kettőt – hagyta rá az öreg. – De nem loptad őket,
ugye?

– Szoktam azt is – mondta a fiú. – De ezeket most vettem.

– Köszönöm – mondta az öreg. Egyszerű lélek volt, nem sokat
tépelődött hát rajta, hogy ilyen alázatossá vált. De azért tudta,
hogy alázatossá vált, és azt is tudta, hogy nincs ebben semmi
szégyen, s hogy az önértetén, a jogos büszkeségén sem esett
semmi csorba.

– Jó napunk lesz holnap, olyan az ár – mondta.

– Merrefelé mégy, Santiago? – kérdezte a fiú.

– Kimegyek messzire, ahonnét már vissza sem tudok jönni a
szél fordulásakor. Kint szeretnék lenni még pirkadat előtt.

– Én meg majd megpróbálom rávenni őt, hogy menjünk ki mi
is jó messzire – mondta a fiú. – Aztán ha a horgodra akad valami
igazán nagy hal, a segítségedre mehetünk majd.

– De ő nem szeret messzire kimenni.

– Nem, az igaz – mondta a fiú. – De majd úgy teszek, mintha
megláttam volna valamit, amit ő nem lát, egy halászó madarat
vagy ilyesmit, s rábeszélem, hogy menjünk ki delfinre.

– Olyan rossz a szeme?

– Alig lát már.

– Furcsa dolog – mondta az öreg halász. – Pedig soha életében
nem halászott teknősbékára. Az rontja el az ember szemét.

– Te éveken át halásztál teknősbékát a Moszkitó-part mentén, és mégis jó a szemed, Santiago.

– Én nem akármilyen öregember vagyok.

– De lesz-e elég erőd hozzá, ha egy igazán nagy halat kell majd kifognod?

– Lesz tán csak. De mindenféle fogással is segíthet magán az ember.

– No, vigyük haza a cókmókot – mondta a fiú. – Szóval ideadod a vetőhálót, és kimehetek szardíniát fogni.

Összeszedték a szerszámokat a csónakból. Az öreg vállára vette az árbocot, a fiú a faládát vitte, amiben az orsókra csévélt, erős fonású, barna zsinetek voltak, meg a csákyát és a nyeles szigonyt. A csalétkek ott maradtak a csónak farában egy dobozban, a bunkósbottal együtt, amivel a nagy halakat szokta elkábítani, amikor beemeli őket a csónakba. Nem lopta volna el senki az öreg halász holmiját, a vitorlát és a súlyos, vastag zsineteket azonban okosabb volt hazavinni, mert ártott nekik a harmat, aztán meg, ámbár az öreg biztosan tudta, hogy a helybeliek közül senki nem nyúlna az ő jószágához, mégis úgy gondolta, hogy fölösleges kísértésbe hozni őket azzal, hogy otthagyja a csákyát meg a szigonyt a csónakban.

Végimentek az országúton, odaértek az öreg halász kunyhó-jához, s beléptek mind a ketten a nyitott ajtón. Az öreg nekitámasztotta a falnak az árbocot a rágöngyölt vitorlával együtt, a fiú pedig letette melléje a ládát meg a többi szerszámot. Az árboc majdnem olyan hosszú volt, mint a kis vityilló egyetlen szobája. A viskó a guanónak nevezett óriáspálma erős, szívós pikkelypáncéljaiból épült, s volt benne egy ágy, egy asztal, egy szék, és a földes padlón egy kis, faszénnel fűthető katlan, amin főzni lehetett. A kunyhó barna falán, az egymásra lapított erős, sűrű rostú guanóleveleken két színes kép lógott, egy egyik Jézus Szent Szívét ábrázolta, a másik pedig a cobrei Madonnát. A feleségétől maradtak az öregre ezek a képek. Valaha ott függött a falon az asszony kiszínezett

fényképe is, de aztán utóbb mégis leszdedte, mert nagyon elhagyatottnak érezte magát, ha ránézett erre a fényképre, s most a kis polcon tartotta, a sarokban, a tiszta inge alatt.

– Van itthon ennivalód, Santiago? – kérdezte a fiú.

– Van egy fazék barna rizs, meg hal hozzá. Kérsz egy kicsit?

– Nem, köszönöm. Majd otthon ebédelek. Gyűjtsak tüzet?

– Nem kell. Majd én megmelegítem később a rizsemet. Vagy megehetem hidegen is.

– Elvihetem a vetőhálót?

– El hát.

A vetőháló már rég nem volt meg, a fiú emlékezett arra a napra is, amikor eladták. De azért rendületlenül eljátszották ezt a kis színházat minden délután. Rizses hal sem volt, se fazék, se barna rizs, ezt is tudta jól a fiú.

– Nyolcvanöt, az szerencsés szám, szerencsét hoz – mondta az öreg. – Mit szólnál hozzá, ha egy ötmázsásnál is nagyobb hallal jönnék haza holnap?

– Hát akkor elviszem a vetőhálót, és kimegyek szardíniát fogni. Ülj ki az ajtóba addig a napra, jó?

– Jó. Van egy tegnapi újságom, majd elolvasom a baseballeredményeket.

A fiú nem tudta, hogy ez a tegnapi újság valóság-e, vagy ez is csak kitalálás. Az öreg azonban csakugyan előhúzta az ágya alól.

– Pericótól kaptam a bodegában – magyarázta az öreg.

– Visszajövök majd, ha fogtam elég szardíniát. Beteszem jégre mind, és reggel majd megosztozhatunk rajta. Ha visszajöttem, elmesélheted majd nekem a baseballeredményeket, Santiago.

– A „Yankee” csapat nem kaphat ki úgysem.

– Nono, a clevelandi „Indián”-tól nagyon félek.

– Ne féltsd te a „Yankee”-t, fiam. Bízhsz bennük. Gondolj csak a nagy DiMaggióra.

– Én a detroit-i „Tigris”-tól is félek, meg a clevelandi „Indián”-tól is.

– A végén még majd a „Cincinnati”-től is félsz, a „Rézbőrű”-től meg a chicagói „Fehér Harisnyások”-tól.

– Hát csak olvasd ki, aztán mondd majd el, ha visszajöttem.

– Ne vegyünk egy nyolcvanötös számú sorsjegyet a következő húzásra? Holnap lesz a nyolcvanötödik nap.

– Megpróbálhatjuk – mondta a fiú. – De hát a legnagyobb hal-fogásodat nyolcvanhét nap után érted el egyszer, nem?

– Másodszor nem eshet meg az emberrel ilyesmi. Mit gondolsz, tudnál szerezni egy nyolcvanötös számú sorsjegyet?

– Megrendelhetem.

– Egy egészet. Két és fél dollárba kerül. Kitől kérhetnénk kölcsön ennyi pénzt?

– Megszerzem könnyen. Akárkitől kapok kölcsön két és fél dollárt, ha kell.

– Talán én is kaphatnék. De nem akarok kölcsönkérni. Az ember kölcsönkéréssel kezd. Aztán koldulással folytatja.

– Vigyázz, meg ne fázzál, Santiago – mondta a fiú. – Ne felejtss el, hogy már szeptember van.

– A nagy hal eljövételének hónapja – mondta az öreg. – Májusban akárki felcsaphat halásznak, akkor könnyű.

– No, megyek szardíniát fogni – mondta a fiú.

Mire a fiú visszatért, a nap leszállt, és az öreg halász elaludt a széken. A fiú lehúzta az ágyról az ócska katonai pokrócot, s ráterítette a szék hátára és Santiago vállára. Különös vállak voltak ezek, nagyon vének, de azért még erősek, izmosak, s a nyaka is erős volt Santiagónak, a mély ráncok pedig most, hogy elaludt, és a mellére csuklott a feje, nem látszottak annyira a tarkóján. Az inge olyan toldott-foldott volt, akárcsak a vitorlája, s a különböző foltokat különböző színűre fakította ki a nap. Az öreg halász arca, hiába, nagyon vén volt már, s ahogy így, hunyt szemmel ült, egészen élettelennek látszott. Az újság a térdén feküdt kiterítve, s az esti szellőben a fél keze súlya volt a nehezek. Mezítláb üldögélt.

A fiú megint otthagya az öreget, s amikor visszajött, Santiago még mindig aludt.

– Ébredj, Santiago – mondta a fiú, s gyöngéden megfogta az öreg térdét.

Az öreg kinyitotta a szemét, és eltartott egy-két másodpercig, amíg felocsúdott távoli utazásából. Aztán elmosolyodott.

– Mit hoztál? – kérdezte.

– Vacsorát – felelte a fiú. – Megvacsorázunk együtt.

– Nem vagyok nagyon éhes.

– Gyere csak, enned kell. Úgy nem lehet halászni, ha nem eszik az ember.

– Halásztam úgy eleget – mondta az öreg, s feltápászkodott, és összehajtogatta az újságját. Aztán a pokrócot kezdte összehajtogatni.

– Tartsd csak magadon a pokrócot – mondta a fiú. – Hát, amíg én élek, addig nem fogsz úgy halászni, hogy ne egyél semmit.

– Hát akkor csak élj soká, és törődj a magad bajával – mondta az öreg. – Mit vacsorázunk?

– Rizst hoztam, fekete babot, sült banánt meg egy kis pörköltet.

A fiú a kertvendéglőből hozta a vacsorát, egy kétrészes bádóg ételhordóban. A külön-külön papírszalvétába csomagolt evőeszközöket, egy-egy kést, villát, kanalat a zsebéből szedte elő.

– Kitől kaptad mindezt?

– Martintól. A vendéglőstől.

– Akkor meg kell majd köszönnöm neki.

– Már én megköszöntem – mondta a fiú. – Neked fölösleges megköszönni.

– Majd neki adom egy nagy hal hasa húsát legközelebb – mondta az öreg. – Nem először küld nekünk vacsorát, ugye?

– Nem először.

– Akkor többet kell neki adnom, mint egy nagy hal hasa húsát.

Nagyon figyelmes hozzánk.

– Sört is küldött.

- A csapolt sört szeretem a legjobban.
- Tudom. De ez csak üveges sör, két palack Hatuey sör. Az üvegeket majd visszaviszem.
- Köszönöm, nagyon kedves tőled – mondta az öreg. – Hát vacsorázunk?
- Már kértelek régen, hogy egyél – mondta a fiú szelíden. – Nem akartam kinyitni az ételhordót, amíg hozzá nem látsz.
- Most már hozzálátok – mondta az öreg halász. – Csak meg kellett előbb mosakodnom.
- „Vajon hol tudtál megmosakodni? – gondolta magában a fiú. A falu víztartálya két utcával lejjebb volt az országúton. – Gondoskodnom kell róla – gondolta magában a fiú –, hogy legyen itt neki mosdóvíze, szappana meg egy jó törülközője. Hogy is lehettem ilyen feledékeny? Egy másik inget is kell majd szereznem neki, meg egy kabátot télire, meg valami cipőfélét, és még egy pokrócot.”
- Nagyszerű ez a pörkölt – mondta az öreg.
- Meséld el a baseballeredményeket – kérte a fiú.
- A ligabajnokságban a „Yankee” vezet, ahogy előre megmondtam – felelte az öreg jókedvűen.
- Ma kikaptak – magyarázta a fiú.
- Az nem számít. A nagy DiMaggio újra a régi.
- Igen ám, de mások is játszanak a csapatban.
- No persze. De ő egymagában többet ér az egész csapatnál. A másik ligában pedig „Brooklyn” és „Philadelphia” közül én inkább „Brooklyn”-ra tippelek. Persze Dick Sislerre gondolok, az ő hosszú labdáira, ott a régi pályán.
- Nincs a világon párja. Életemben nem láttam olyan hosszú labdákat, mint az ő labdái.
- Emlékszel még arra az időre, amikor átjárt a kertvendéglőbe? Szerettem volna kivinni egyszer halászni, de sosem mertem hívni. Aztán téged kértelek meg, hogy szólj neki, de te se merted megkérni rá.

– Emlékszem. Rosszul tettük, hogy nem szóltunk neki. Talán eljött volna velünk halászni. Azt aztán nem felejtettük volna el, amíg élünk.

– Szeretném egyszer elvinni halászni a nagy DiMaggiót – mondta az öreg. – Azt beszélik, hogy halász volt az apja. Talán ugyanolyan szegény ember volt ő is, mint mi. Talán megértene bennünket.

– A nagy Sisler apja nem volt szegény ember soha életében, s amikor annyi időse volt, mint én, már játszott a ligabajnokságokban... mármint az apja.

– Amikor olyan időse voltam, mint te, elszegődtem matrónak egy öreg vitorlás hajóra, hogy kijussak rajta Afrikába. Ott aztán esténként oroszlánokat láttam sétálni a parton.

– Tudom. Már mesélted.

– Afrikáról meséljek vagy a baseballról?

– Inkább a baseballról – mondta a fiú. – Mesélj a nagy John J. McGraw-ról. – Jótát mondott jó helyett, ahogy az iskolában tanulta a betűket.

– Ő is eljött néhanapján a kertvendéglőbe a régi időkben. De ha ivott, akkor mindig goromba volt, mocskos szájú, nem lehetett bírni vele. A lóverseny éppúgy érdekelte, mint a baseball. Legalábbis mindig tele volt a zsebe lóversenylistákkal, és sokat telefonálgatott lovakról.

– Nagyszerű csapatkapitány volt – mondta a fiú. – Apám azt tartja, hogy ő volt a legnagyobb csapatkapitány.

– Mert ő járt itt a legtöbbször – mondta az öreg. – Ha Durocher továbbra is eljött volna hozzánk minden esztendőben, akkor az apád most őt tartaná a legnagyobb kapitánynak.

– De hát mondd, Santiago, ki csakugyan a legnagyobb csapatkapitány, Luque vagy Mike Gonzales?

– Szerintem egyformák.

– A legjobb halász pedig te vagy.

– Nem. Ismerek különbet is nálam.

– Qué va – mondta a fiú. – Sok jó halász van, egy-két nagy halász is akad. De tenéked nincs párod, Santiago.

– Köszönöm, hogy ezt mondod. Örülök neki. Remélem, nem jön majd egyszer egy akkora nagy hal, hogy meghazudtoljon bennünket.

– Olyan hal nincs a világon, ha csakugyan elég erős vagy még, mint ahogy mondod.

– Lehet, hogy nem vagyok már olyan erős, mint ahogy képelem – mondta az öreg. – De értek sok mindenféle fogáshoz, és van bennem kitartás.

– De most már le kell feküdnöd, hogy kipihend magad reggelig. Majd én visszaviszem ezt a holmit a kertvendéglőbe.

– Hát akkor jó éjszakát. Reggel majd felébresztelek.

– Te vagy az én ébresztőóráim, Santiago – mondta a fiú.

– Az én ébresztőóráim pedig az öregség – mondta az öreg halász. – Miért van az, hogy az öregek olyan korán felébrednek? Azért talán, hogy hosszabb legyen még az az egy napjuk is?

– Nem tudom – mondta a fiú. – De annyi bizonyos, hogy gyerekkorában nagyon mélyen és sokáig alszik az ember.

– Emlékszem rá – mondta az öreg. – Majd idejében felkeltelek.

– Nem akarom, hogy ő ébresszen fel, tudod. Olyan érzés, mintha alábbvaló lennék nála.

– Értem.

– Aludj jól, Santiago.

A fiú elment. Sötétben vacsoráztak, lámpa nem állt az asztalon, s az öreg halász most a sötétben levetette a nadrágját, és lefeküdt. Összegöngyölte a nadrágját vánkosnak, belerakta az újságot is. Magára csavarta a pokrócot, lefeküdt az ágyára, amelynek sodronyát szintén régi újságpapír fedte, s elaludt.

Hamar elaludt, és álmában Afrikában járt, mint gyerekkorában, a hosszú, aranyszínű partokon, meg a fehér partokon, amelyek úgy fehérlettek, hogy káprázott tőlük az ember szeme, meg a nagy, parti hegyfokokról álmódott, és a nagy, barna hegyekről. Ott járt

mostanában ezen a tengerparton minden éjszaka, és álmában hallotta a bömbölő hullámverést, látta a hullámok taraján vágató bennszülöttsónakokat. Álmában tisztán érezte a hajófedélzet kátrány- és kenderkócszagát, érezte Afrika szagát, amit a reggeli szél hozott mindig a szárazföld felől.

Rendszerint úgy volt, hogy amikor érezni kezdte a reggeli szél szagát, akkor felébredt, felkelt, felöltözött, és elment fölkelteni a fiút. Ma éjjel azonban nagyon korán megérkezett a reggeli szél szaga, és álmában is tudta, hogy még túl korán van, úgyhogy tovább álmodott a tengerből kiemelkedő szigetek fehérítő csúcsairól, később pedig a Kanári-szigetek mindenféle kikötőiről és horgonyzóhelyeiről.

Viharokról már sohasem álmodott: se nőkről, se nagy eseményekről, se nagy halakról, se verekedésekről, se erőpróbákról, vetélkedésekről, se a feleségéről. Már csak tájakról álmodott, vidékekről meg a tengerparton sétáló oroszlánokról. Az esti szürkületben úgy játszottak egymással ezek az oroszlánok, mint a kismacskák, s az öreg halász nagyon szerette őket, úgy, ahogyan a fiút szerette. A fiúról azonban sohasem álmodott. Aztán csak felébredt, kinézett a nyitott ajtón, megnézte a holdat, kigöngyölte a nadrágját, aztán felhúzta. Kiment a kunyhó mellé vizelni, aztán felkapaszkodott az országúton, hogy felkeltse a fiút. Didergett a hajnali hidegben. De tudta, hogy egykettőre átmelegszik majd, és nemsokára evezhet.

A ház ajtaja, ahol a fiú lakott, nem volt bezárva. Az öreg halász benyitott, és mezítláb, nesztelen léptekkel bement. A fiú az első szobában aludt egy függőágyban, a lemenő hold bevilágított rá, úgyhogy az öreg tisztán látta az alvót. Szelíden megfogta a lábát, és nem eresztette el, amíg csak fel nem ébredt, meg nem fordult, és rá nem nézett. Az öreg intett neki, s a fiú felemelte a nadrágját a mellette álló székről, és az ágyán ülve belebújt.

Az öreg megindult kifelé a házból, a fiú pedig ment utána. Álmos volt még, s az öreg halász fél kezével átkarolta a vállát:

– Sajnálom, fiam.

– Qué va – mondta a fiú. – Ezt meg kell tennie az embernek.

Leballagtak az öreg halász kunyhójához. Az országúton végésvégig mindenfelé mezítlábas emberek haladtak a hajnali sötétben, cipelték a csónakjuk árbocát a vállukon.

Amikor odaértek a kunyhóhoz, a fiú megfogta a csáklját, a szigonyt és a kosarat, amelyben a zsinetekercsek voltak, az öreg halász pedig vállára vette az árbocot a rágöngyölt vitorlájával.

– Nem akarsz kávézni, Santiago? – kérdezte a fiú.

– Berakjuk a szerszámokat a hajóba, aztán elmegyünk kávézni.

Volt egy hely a közelben, ahol kora hajnalban kávé árultak a halászoknak. Megitták a kávéjukat tejkonzerves dobozokból.

– Hogy aludtál, Santiago? – kérdezte a fiú. Kezdtt már lassacskán felébredni, noha még mindig nagyon nehezeére esett kiszakadni álmából.

– Köszönöm, Manolin, nagyon jól aludtam – felelte az öreg.

– Jó napom lesz, úgy érzem.

– Én is – mondta a fiú. – No de most elmegyek a szardíniáért, a tiédet is hozom, meg az enyémet is, s a te friss csalétkedet is. A mi hajónkra ő mindig maga viszi ki a szerszámokat. Senkit nem enged hozzányúltni soha.

– Mi másfélék vagyunk – mondta az öreg halász. – Én már öt éves korodban rád bízta a holmit, hagytam, hogy cipekedjél vele.

– Tudom – mondta a fiú. – Mindjárt jövök. Igyál még egy kávé. Itt ihatunk hozomra is.

Nekivágott a korallszikláknak, mezítlábasan, a hűtőház felé, ahonnét el kellett hoznia a csaléteknek való kis halakat.

Az öreg halász lassan iszogatta a kávéját. Nem lesz más étel a gyomrában egész nap, s tudta, hogy meg kell innia. Már jó ideje, hogy unta az evést, nem volt kedve hozzá, s nem is vitt magával ebédet soha. Volt mindig egy üveg vize a csónak orrában, más nem is kellett neki estig.

Megjött a fiú a szardíniákkal és az újságpapírba csomagolt két csalétekkal, aztán lementek a kis ösvényen a csónakhoz. Érezték talpuk alatt a kavicsos homokot. Megemelték a csónakot, és becsúszatták a vízbe.

– Sok szerencsét, Santiago.

– Sok szerencsét – felelte az öreg. Beigazította az evezőket a kötélkarikákba, nekidűlt az evezőrudaknak – a lapátjukat már nyomta a víz hátrafelé –, aztán evezni kezdett kifelé az öbölből a hajnali sötétségben. Másfelől is, más kikötőpartokról is indultak csónakok ki a tengerre, s az öreg halász hallotta az evezőik cuppogását és loccsanását, noha látni nem látta őket, mert a hold közben már lebukott a dombok mögé.

Olykor-olykor, nagy ritkán valaki mondott valamit egyik-másik csónakon. De jobbára csak némán haladtak befelé a tengeren ezek a csónakok, és csak az evezők cuppogása hallatszott. Ahogy elhagyták a kikötő bejáratát, kezdtek szétszóródni, távolodni egymástól, és ki-ki nekivágott az óceánnak abba az irányba, amerre halászsákmányt remélt. Az öreg halász tudta, hogy ma nagyon messzire kimegy a tengerre, s lassan elmaradt mögötte a szárazföld szaga, és evezett kifelé rendületlenül, ki az óceán tiszta, hajnali illata felé. Látta a víz színén a Golf-áram moszatos csillámlását, ahogy elevezett a „nagy kút” fölött. A tengernek ezt a részét azért hívták nagy kútnak a halászok, mert az óceán feneké itt hirtelen lesüllyedt hétszáz öl mélységre, s az örvénylő víz alatti szakadékban, ahol az áramlat nekifutott a tengerfenék meredek falának, mindenféle fajta hal összesereglett. Volt ott egész gyülekezetre való apró tengeri rák meg csalétekek való hal, a legmélyebb üregekben pedig néha rajokban laktak a tintahalak, s éjszaka mindig feljöttek a víz felszíne alá, és belőlük táplálkozott minden költöző, vándorló halfajta.

Az öreg halász érezte a sötétségben, hogy közeledik már a reggel, s ahogy evezett, hallotta a vízből kiugró repülőhalak kis, rezzenő neszeit, és a merev szárnyuk sziszegését, amint felszálltak

és elrepültek a homályban. Nagyon szerette a repülőhalakat, hiszen ezek voltak a legjobb barátai itt kint a tengeren. A madarakat sajnálta, kivált az apró, törékeny, finom, kis fekete halászmadarakat, amelyek örökké csak röpdöstek, és kémlelték a vizet, de jóformán soha nem leltek semmit. „A madaraknak keservesebb a sorsuk, mint a miénk – gondolta –, kivéve a ragadozó madarakat és a nagy, erős testűeket. Minek alkotott a természet ilyen kényes, szép, törékeny kis madarakat, mint például a tengeri fecske, ha az óceán olyan kegyetlenül viselkedik néha? Hiszen gyönyörű víz az óceán, kedves és szép. De komisz és irgalmatlan is tud lenni, s olyan váratlanul, hogy ezek a röpködő, halászó, vadászó, le-lebukó madárkák, bánatos kis hangjukkal, nagyon gyöngék, nagyon törékenyek a tengerre.”

Ha a tengerre gondolt, mindig csak la mar-nak nevezte magában, mert aki szereti, az mindig így hívja, nőnemű szóval és spanyolul. Aki szereti a tengert, az ugyan sokszor szidja, elmondja mindennek, de ezt is csak úgy, mintha egy asszonyról beszélne. A fiatalabb halászok közt akad néhány, aki el mar-nak nevezi, vagyis hímnemű szóval illeti. Ezek a fiatalok úsztatóbóját kötnek a fonalukra, úgy halásznak, s motorcsónakot vettek maguknak, amikor jól lehetett keresni a cápamájjal. Úgy beszélnek a tengerről, mintha a vetélytársuk volna, vagy mintha valami földrajzi hely volna, vagy akár mintha az ellenségükről beszélnének. Az öreg Santiago azonban gondolatban mindig nőneműnek tekintette, mindig olyasminek fogta fel, ami nagy-nagy kegyeket osztogat vagy tagad meg, s ha néha el is követ rosszaságokat vagy zabolátlanságokat, nem tehet róla, mert olyan a természete. „A hold változásai is úgy hatnak rá, mint az asszonyokra” – gondolta.

Kitartóan, rendületlenül evezett, erőlködés nélkül, kényelmesen, és egyenletesen haladt, mert a tenger sima volt, nem számítvá imitt-amott az áramlat örvényeit. A munka harmadrészét rábízta az áramlatra, vitette magát vele, s ahogy pirkadni kezdett, látta, hogy már jóval messzebbre került a parttól, mint ahogy tervezte és remélte.